

Sygn. akt I USK 410/21

POSTANOWIENIE

Dnia 30 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera

w sprawie z odwołania M. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
o umorzenie należności składkowych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 30 czerwca 2021 r.,
w związku ze skargą kasacyjną ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
w [...]
z dnia 14 stycznia 2021 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. umarza postępowanie kasacyjne,**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K., wyrokiem z 17 stycznia 2019 r., zmienił zaskarżoną przez M. S. decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C. z 11 grudnia 2017 r. w ten sposób, że stwierdził brak podstaw do odmowy umorzenia należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne za okres od listopada 2004 r. do grudnia 2009 r., na ubezpieczenie zdrowotne za okres października 2005 r., lipca i sierpnia 2007 r. oraz Fundusz Pracy za okres od listopada 2004 r. do lutego 2009 r.

W wyniku uwzględnienia apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C. Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z 14 stycznia 2021 r., zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie M. S. od decyzji organu rentowego oraz

odstąpił od obciążania ubezpieczonego zwrotem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł odwołujący się M. S., reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika. Podstawę skargi kasacyjnej stanowiło: 1) naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 34 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz art. 1 ust. 8 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność; 2) naruszenie przepisów postępowania: art. 244 § 1 k.p.c.

Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania, a w razie przyjęcia – o jej oddalenie.

Po wniesieniu skargi kasacyjnej pełnomocnik skarżącego poinformowała Sąd Najwyższy, że skarżący zmarł 31 maja 2021 r. Do akt zostało dołączone zaświadczenie z systemu PESEL-2-SAD, potwierdzające, że skarżący zmarł [...] 2021 r., a akt zgonu został sporządzony przez Urząd Stanu Cywilnego w K..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Śmierć strony stanowi co do zasady przesłankę zawieszenia postępowania sądowego na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. Zawieszenie następuje do czasu zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych (w szczególności spadkobierców) zmarłego (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.). Jednakże w sytuacji, gdy przedmiot sprawy wyklucza wejście do postępowania następców prawnych zmarłego, postępowanie podlega umorzeniu (art. 355 k.p.c.), gdyż wydanie orzeczenia w stosunku do osoby nieżyjącej jest niedopuszczalne.

W sprawie o umorzenie należności składkowych mamy do czynienia z taką właśnie sytuacją – do postępowania sądowego w miejsce zmarłego ubezpieczonego nie mogą wejść jego następcy prawni. Postępowanie podlega zatem umorzeniu.

Jak przyjął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 10 marca 2020 r., I UZ 30/19 (OSNP 2021 nr 3, poz. 34), prawo domagania się umorzenia należności składowych na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz.U. z 2012 r. poz. 1551) nie przechodzi na następców prawnych płatnika składek. Spadkobierca zmarłego płatnika składek może zgłosić swój własny wniosek o umorzenie należności składowych obciążających tego płatnika, powołując się na swoją sytuację życiową i materialną.

W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Najwyższy stwierdził, że według art. 1 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność, umorzeniu podlegały nieopłacone składki na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz wypadkowe z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności za okres od 1 stycznia 1999 r. do 28 lutego 2009 r. oraz należne od nich odsetki za zwłokę, opłaty prolongacyjne, koszty upomnienia, opłaty dodatkowe, a także koszty egzekucyjne. Wniosek o umorzenie należności składowych mógł złożyć płatnik składek (osoba, która zakończyła prowadzenie działalności gospodarczej).

Zobowiązania z tytułu należności składowych są pod wieloma względami podobne do zobowiązań podatkowych (por. art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, które odsyłają bezpośrednio do odpowiedniego stosowania do należności z tytułu składek przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa). W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego przyjęto, że prawo domagania się umorzenia zaległości podatkowych jest prawem o charakterze osobistym, związanym ściśle z osobą podatnika. Nie podlega ono dziedziczeniu na podstawie Kodeksu cywilnego (art. 922 k.c.) ani nie podlega przejęciu przez spadkobierców na podstawie art. 97 § 1 Ordynacji podatkowej (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 7 czerwca 2000 r., III SA 1216/99, ONSA 2001 nr 3, poz. 133). W podobny sposób wypowiedział się też Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu, stwierdzając, że spadkobierca w zakresie nabytych praw i obowiązków majątkowych (w tym zaległości podatkowych) wstępuje w miejsce spadkodawcy, stając się podatnikiem,

a więc podmiotem na którym ciąży obowiązek podatkowy. Spadkobierca (podatnik) może wnosić o umorzenie już własnego (nabytego w drodze sukcesji uniwersalnej) zobowiązania podatkowego lub zaległości podatkowej, powołując się na własną (a nie spadkodawcy) sytuację materialną lub życiową - swój własny ważny interes lub interes publiczny (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 20 stycznia 2004 r., I SA/Po 1069/02, LEX nr 558095). Ten ostatni wyrok dotyczył również uprawnienia do zwrócenia się do organu podatkowego z wnioskiem o umorzenie zaległości podatkowej. Sąd administracyjny stwierdził, że art. 97 § 1 Ordynacji podatkowej nie przewiduje sukcesji praw o charakterze niemajątkowym, dlatego spadkobiercy nie mogą nabyć praw ściśle związanych z osobą podatnika. Uprawnienie do zwrócenia się do organu podatkowego z wnioskiem o umorzenie zaległości podatkowych jest uprawnieniem osobistym, o charakterze niemajątkowym. Zastosowanie instytucji umorzenia zaległości podatkowych jest możliwe jedynie ze względu na okoliczności związane bezpośrednio z osobą podatnika, w szczególności uwzględniające jego sytuację życiową i materialną wskazującą na brak możliwości uiszczenia zaległego podatku. Dopiero uzyskanie przez organ podatkowy przekonania, że po stronie podatnika występuje ważny interes, upoważnia do wydania decyzji o umorzeniu zaległości podatkowych w części lub w całości. Brak nabycia przez spadkobiercę w drodze sukcesji uniwersalnej, na podstawie przepisów ustawy Ordynacja podatkowa, praw o charakterze osobistym czyni bezprzedmiotowym wniosek spadkobiercy o umorzenie zaległości podatkowych z powołaniem się na okoliczności dotyczące bezpośrednio spadkodawcy, które uzasadniałyby jego ważny interes w tym zakresie. Przepisy ustawy Ordynacji podatkowej nie zawierają natomiast normy prawnej, pozbawiającej spadkobiercę możliwości wnoszenia o umorzenie zaległości podatkowej w stosunku do niego samego, z powołaniem się na okoliczności związane z jego osobą, dotyczące jego własnego ważnego interesu przemawiającego za umorzeniem zaległości podatkowych.

Przytoczone orzeczenia sądów administracyjnych – odniesione odpowiednio do zaległości z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, a nie zaległości podatkowych – pozwalają na następującą konkluzję. Spadkobierca (następca prawny) płatnika składek, składając wniosek o umorzenie należności składkowych,

nie może powoływać się na sytuację materialną lub życiową spadkodawcy, a jedynie na własną. Uprawnienie do ubiegania się o umorzenie należności składkowych jest ściśle powiązane z osobą ubiegającą się o umorzenie tych należności. Dlatego uprawnienie do złożenia wniosku o umorzenie jest uprawnieniem osobistym (a nie majątkowym) i nie przechodzi na następców prawnych. Prowadzi to do wniosku, że w postępowaniu o umorzenie należności składkowych wszczętej odwołaniem płatnika składek M. S. powinno dojść do umorzenia postępowania z chwilą jego śmierci, a nie do zawieszenia i podjęcia zawieszonego postępowania z udziałem jego następców prawnych (spadkobierców).

Konkluzje te potwierdza art. 2 ustawy abolicyjnej. Zgodnie z tym przepisem, z wnioskiem o umorzenie należności składkowych, o których mowa w art. 1 ust. 1 ustawy, może również wystąpić spadkobierca lub osoba trzecia, jeżeli w zakresie tych zobowiązań Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydał decyzję o ich odpowiedzialności (ust. 1). Jeżeli decyzję, o której mowa w ust. 1, Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydał po dniu wejścia w życie ustawy abolicyjnej, wniosek o umorzenie spadkobierca lub osoba trzecia może złożyć w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się tej decyzji (ust. 3).

Z przytoczonego przepisu wynika jednoznacznie, że spadkobiercom (następcom prawnym) zmarłego płatnika składek przysługuje ich własne uprawnienie do ubiegania się o umorzenie należności składkowych. Wniosek taki mogą złożyć po wydaniu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzji o przeniesieniu na nich odpowiedzialności za zaległości składkowe zmarłego płatnika. W postępowaniu o umorzenie należności składkowych będzie wówczas podlegała ocenie ich sytuacja życiowa i ekonomiczna, a nie sytuacja zmarłego płatnika składek.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 355 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c.

Koszty postępowania kasacyjnego zostały wzajemnie zniesione między stronami ze względu na umorzenie postępowania kasacyjnego.

